

การประยุกต์ใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงและฝึกอบรมถ่ายทอดความรู้ ต่อการเปลี่ยนแปลงเกษตรกร

Application of self-sufficiency economy with a training program on development of farmers

วีระวัฒน์ ดูป่อง^{1*}, บุญเชิด วิมลสุจริต¹ และ กิติพร เจริญสุข¹

Weerawat Doopong^{1*}, Booncherd Wimonsutjari¹ and Kitiporn Charloensok¹

บทคัดย่อ: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ งานศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรม กิจกรรมเกษตรผสมผสาน ได้ดำเนินการศึกษาระบบเกษตรผสมผสาน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อถ่ายทอดองค์ความรู้ที่ประสบผลสำเร็จจากการศึกษาในงานต่างๆ ได้แก่ งานศึกษาและพัฒนาเกษตรกรรม งานปรับปรุงบำรุงดิน งานปศุสัตว์ และงานประมง เผยแพร่สู่เกษตรกรที่มาศึกษาและร่วมเรียนรู้กิจกรรม ดำเนินการในพื้นที่ 12 ไร่ มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการนำกิจกรรมแบบผสมผสานไปใช้ในชีวิตประจำวันจนประสบผลสำเร็จ จากการศึกษาพบว่า พ.ศ.2549 ก่อนเกษตรกรเข้ารับการฝึกอบรมมีรายได้เฉลี่ย รายละ 25,000 บาท/ปี หลังจากเกษตรกรเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม พ.ศ.2550-2555 ประสบผลสำเร็จมีรายได้เพิ่มขึ้น เฉลี่ย 150,000-270,000 บาท/ปี ระบบเกษตรผสมผสานจะสามารถให้ผลผลิตทั้งในด้านมีอาหารเพียงพอต่อการบริโภค การมีรายได้อย่างต่อเนื่อง ลดความเสี่ยงจากการดำเนินกิจกรรมหลัก และสามารถใช้ทรัพยากรภายในฟาร์มอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความยั่งยืนในการใช้ชีวิตประจำวันและมีการเปลี่ยนแปลงคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ: ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ, ระบบเกษตรผสมผสาน

ABSTRACT: Phopphan Royal Development Study Centre has study the Intergated Farming System propose to build the success knowledges about agricultural development system, soil improvment, live stock and fisheries. All the knowledge from these demonstration activities were to transfer the farmers who had participated the training. This demonstration was managed on the 12 rai area that include plantations and live stocks. The farmers who has attened can apply the knowledge till successful. The survey data indicated that in the year 2006 before the farmers attenting the traning activites thier had income about 25,000 baht/year in average, after they was learn the Intergated Farming System their income had more in average 150,000-270,000 baht/year. The yielding from the this farming system can be a food enough for consume, resouce for income, reduce the risk of main agricultural activity and all natural resources can be used effectively. This make their life to be sustainable and continue for quality of farmer's life.

Keywords: Puparn royal development and study centre, intergated farming system

<p>บทนำ</p> <p>ปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตถึงปัจจุบันการประกอบอาชีพการเกษตรไม่ว่าจะเป็นการปลูกพืชหรือ</p>	<p>เลี้ยงสัตว์มักจะมีปัญหาด้านต้นทุนการผลิต ที่มีมูลค่าสูงในขณะที่การขายผลผลิตทางการเกษตรส่วนใหญ่ประสบปัญหาทางด้านรายได้จากการผลิตที่ไม่คุ้มทุนและได้กำไรน้อย ฐานะของเกษตรกรส่วนใหญ่มีความ</p>
--	--

¹ ศูนย์วิจัยและพัฒนาการเกษตรสกลนคร ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร 47000
Sakon Nakhon Agriculture Research and Development Center, Huiyang, Muang district, Sakon Nakhon Province

* Corresponding author: sknfces@yahoo.com

ไม่มั่นคงอยู่ในสภาวะยากจนและมีหนี้สิน ด้วยเหตุนี้ การนำแนวทางพระราชดำริพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่พระราชทานเพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบความยากลำบากดังกล่าวให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะความสำคัญในการจัดการดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุดและความยั่งยืนของเกษตรกรถือเป็นหลักสำคัญในการพัฒนา

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระราชดำริให้จัดตั้ง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ขึ้นในวันที่ 25 เดือนพฤศจิกายน พ.ศ.2525 เพื่อให้มีการศึกษา ทดลองงานพัฒนาการเกษตรต่างๆ ตามความเหมาะสม สำหรับเป็นตัวอย่างให้ราษฎรนำไปปฏิบัติต่อไป และเสด็จพระราชดำเนินทอดพระเนตรพื้นที่ที่จะจัดตั้งเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ บริเวณบ้านนาคนเค่า ตำบลห้วยยาง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2526 และทรงเสด็จพระราชดำเนินติดตามการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ในระหว่างปี 2526-2537 และได้พระราชทานกระแสพระราชดำริ เพื่อให้หน่วยงานราชการต่างๆ ร่วมปฏิบัติงานได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพมากขึ้น การดำเนินงานในพื้นที่ที่มีน้ำชลประทานสมบูรณ์ดีแล้วนั้น จะต้องแสดงให้เกษตรกรเห็นว่าเมื่อมีน้ำชลประทานสมบูรณ์แล้ว เกษตรกรสามารถได้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น มีรายได้เพิ่มมากขึ้น เช่น การปลูกพืชเพียง 2 ไร่ ก็จะสามารถได้ผลผลิตเท่ากับปลูกพืชจำนวน 10 ไร่ เกษตรกรก็จะเห็นประโยชน์และร่วมมือสนับสนุนโครงการฯ ราษฎรที่มีที่ดินอยู่เดิม 20 ไร่ เมื่อมีโครงการชลประทานมาถึง มีการปรับปรุงพื้นที่ดีแล้วก็จะสามารถแบ่งพื้นที่จำนวน 10 ไร่ ให้คนอื่นคนละ 3-4 ไร่ ก็จะให้มีจำนวนเกษตรกรมีพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้นอีก 3-4 ราย โดยตนเองอาจจะเก็บไว้เพียง 10 ไร่ แต่สามารถทำการเพาะปลูกได้อย่างสมบูรณ์ ก็จะได้ผลผลิตเหมือนกับทำในพื้นที่ดิน 50 ไร่ ตามแบบเดิมการทำเช่นนี้จะทำให้เกษตรกรได้รับประโยชน์มากขึ้นและกระจายได้ทั่วถึงมากขึ้นด้วย

จากผลการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริจนประสบผลสำเร็จ สามารถขยายผลไปสู่เกษตรกรให้ดำเนินงานในพื้นที่ของตนเอง สร้างผลผลิต ผลิตภัณฑ์รายได้ให้แก่ครอบครัวและชุมชน สร้างความเป็นอยู่ให้เกษตรกรผู้ร่วมโครงการได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่องค์ความรู้ที่ได้ศึกษาทดลองภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ซึ่งประสบผลสำเร็จสู่เกษตรกรที่สนใจและติดตามพฤติกรรมประเมินการทำเกษตรให้สอดคล้องกับแนวทางพระราชดำริสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนและเหมาะสมต่อความเป็นอยู่ของเกษตรกร

วิธีการศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ดำเนินการศึกษาและติดตามประเมินผลความสำเร็จหลังจากเข้าร่วมโครงการฝึกอบรม ภายในกิจกรรมศึกษาและพัฒนา ระบบเกษตรผสมผสาน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ โดยติดตามเกษตรกรจำนวน 3 ราย คือ นายขวัญใจ แก้วหวางค์ อายุ 64 ปี นายประมุข นันทแพง อายุ 58 ปี และนายละมัย พังแสงสุ อายุ 57 ปี โดยเก็บข้อมูลรายได้ซึ่งเกิดจากกิจกรรมที่ได้ปฏิบัติภายในพื้นที่ของเกษตรกร

ผลการศึกษา

นายขวัญใจ แก้วหวางค์ อายุ 64 ปี จบการศึกษาระดับ ป.4 บ้านเลขที่ 72 หมู่ที่ 6 บ้านเหล่าหนอง ต.บ้านดงมะไฟ อ.เมือง จ.สกลนคร เบอร์โทรศัพท์ 080-0125062 สมาชิกในครัวเรือน 5 คน แรงงานภาคการเกษตร 5 คน กิจกรรมที่ดำเนินการเกษตรผสมผสาน พื้นที่ดำเนินการ 20 ไร่ แบ่งออกเป็นที่อยู่อาศัย 1 ไร่ สระน้ำ 1 ไร่ ที่นา 16 ไร่ ปลูกพืชไร่และพืชสวน 2 ไร่ ซึ่งก่อนเข้าร่วมโครงการ ปีพ.ศ.2549 มีรายได้ 25,000 บาท/ปี หลังจากเกษตรกรเข้าร่วมการฝึกอบรมได้นำแนวปฏิบัติในพื้นที่ โดยแบ่งกิจกรรมที่ดำเนินการในพื้นที่ 20 ไร่ (Table 1)

Figure 1 The activity patterns are taken action by Mr.Khuanjai Kaewhawong.

นายประมุข นันทแพง อายุ 58 ปี จบการศึกษา
ชั้น ป.4 บ้านเลขที่ 28 หมู่ที่ 6 บ้านนาเลา ตำบลบึงสา
อำเภอเต่างอย จังหวัดสกลนครสมาชิกในครัวเรือน 5
คน แรงงาน 2 คน กิจกรรมที่ดำเนินการเกษตรผสม
ผสาน พื้นที่ดำเนินการ 3 ไร่ 3 งาน ที่อยู่อาศัย 1 งาน

สระน้ำ 1 งาน ที่นา 3 ไร่ พื้นที่ปลูกพืชสวนและพืชสวน
ครัวงานไร่ ซึ่งก่อนเข้าร่วมโครงการ ปี พ.ศ. 2549 มี
รายได้ 25,000 บาท/ปี พื้นที่ โดยแบ่งกิจกรรมที่ดำเนิน
การ พื้นที่ดำเนินการ 3 ไร่ 3 งาน (Table 1)

Figure 2 The activity patterns are taken action by Mr.Pramook Nanthapang

นายละมัย พังแสงสุ หมู่ที่ 4 อายุ 57 ปี จบการ
ศึกษา ประถมศึกษาปีที่ 4 บ้านนาคำ ตำบลห้วยยาง
อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร มีสมาชิกในครัวเรือน 2
คน มีพื้นที่ดำเนินงาน 8 ไร่ มีนา 6 ไร่ ด้านแหล่งน้ำ
พื้นที่ 1 ไร่ ด้านการปลูกพืชพื้นที่ทั้งหมด 6 ไร่ ด้านการ

เลี้ยงสัตว์ พื้นที่ 1 งาน ที่อยู่อาศัยพื้นที่ 0.25 งาน ซึ่ง
ก่อนเข้าร่วมโครงการ ปี พ.ศ. 2549 มีรายได้ 25,000
บาท/ปี พื้นที่ โดยแบ่งกิจกรรมที่ดำเนินการ พื้นที่ดำเนิน
การ 8 ไร่ (Table 1)

Figure 3 The activity patterns are taken action by Mr.Lamai Pangsangsook.

Table 1 The activities of 3 farmers under training program of learning center

Farmers	Animals	Fishery	Horticulture	Agronomy	Upland crop grown after rice	Other
Mr.Khuanjai Kaewhawong	-1boar		-1 lemon tree	-Suphanburi 50	-Cucumber	-1 potty of bio
	-15ducks		- 1 lime tree	sugarcane of 2	-Cow-pea	gas
	-1 cow		-3 monkey apple tree	rai	-Snake gourd,	-Enzyme Ionic
	-100 inbred frogs		-20 litchi tree		gourd,	plasma
	-3,000 tilapias and		-5 longan tree		dishcloth gourd	-Mushroom
	carps		-5mango tree			
			-100 cultivated banana tree			
			-50 banana tree			
			-25 grapefruit tree			
			-10 sapodilla tree			
		-7 marinas plum tree				
		-3 tamarind tree				
Mr.Pramook Nanthapang	-1boar		-15mango tree		-Pepper	
	-3,000 tilapias and		-20 coconut tree		-Cucumber	
	carps		-15 cultivated banana tree		-Brinjai	
	-Stingless bee					
Mr. Lamai Pangsangsook	-Chicken Puparn	-Number	-Rice 6 rice		-Corn of Sukothai	-Herbal 0.25
	80 clas	of fish	-Guava 0.25 rai		0..5 rai	ngan
	-Frog 6 reservoir	raising	Litchi		-Pumokin 0.25	
		20,000	-Mango and Banana 0.25 rai		rai	
			-Papaya 0.5 rai			

สรุปและวิจารณ์ผล

กิจกรรมศึกษาและพัฒนาระบบเกษตรผสมผสาน ได้ดำเนินการศึกษาที่สามารถนำมาจัดสร้างรูปแบบวิธีการจัดระบบเกษตร อันได้แก่ ระบบการปลูกข้าว พืชไร่ พืชผัก พืชสวน และการเลี้ยงสัตว์ ที่มีการเผยแพร่สู่เกษตรกรและผู้ที่สนใจมาศึกษาดูงาน (สำนักงาน กปร., 2553) ซึ่งระบบเกษตรผสมผสานจะให้ผลผลิตในด้านการมีอาหารเพียงพอต่อการบริโภค มีรายได้อย่างต่อเนื่องลดความเสี่ยงจากการดำเนินกิจกรรมหลัก และมีการใช้ทรัพยากรภายในฟาร์มอย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้เกิดความมั่นคงทางด้านอาหาร ดังเช่นได้ดำเนินติดตามและประเมินเกษตรกรที่นำหลักเกษตรผสมผสาน ไปประยุกต์ใช้ในพื้นที่ของตนเองที่ประสบผลสำเร็จ โดยมี นายขวัญใจ แก้วหวางค์, นายประมุข นันทแพง และนายละมัย พังแสงสุ ซึ่งเกษตรกรทั้ง 3 ราย มีรายได้ก่อนเข้าร่วมโครงการโดยเฉลี่ย 25,000 บาทต่อปี และหลังเข้าร่วมโครงการมีรายได้เฉลี่ยต่อปีเพิ่มขึ้นเท่ากับ 197,700 257,740 และ 253,756 ตามลำดับ ซึ่งรายได้ได้จากกิจกรรมหลักของเกษตรเช่น เลี้ยงสัตว์ ปลูกพืช เป็นต้น ส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านความเป็นอยู่ของเกษตรกรมีความมั่นคงและวิถีชีวิตดีขึ้นเรื่อยๆ หลังจากเข้ารับการฝึกอบรม ทั้งนี้ระบบเกษตรแบบผสมผสานเป็นรูปแบบหนึ่งของระบบเกษตรกรรมที่มีการเกื้อกูลประโยชน์ซึ่งกัน เป็นระบบที่นำไปสู่การเกษตรแบบยั่งยืน และก่อให้เกิดผลดีในด้านต่างๆ ทั้งนี้ระบบเกษตรผสมผสานจะประสบผลสำเร็จได้ จะต้องมี การวางรูปแบบและดำเนินการ โดยให้ความสำคัญต่อกิจกรรมแต่ละชนิดอย่างเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การใช้แรงงาน เงินทุน ที่ดิน ปัจจัย การผลิตและทรัพยากรธรรมชาติอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรู้จัก

นำวัสดุเหลือใช้จากการผลิตมาหมุนเวียนใช้ประโยชน์ หรือสนับสนุนกิจกรรมภายในฟาร์มซึ่งมีลักษณะคล้ายกับรูปแบบเกษตรกรรมในระดับไร่นาแบบครบวงจร

สำนักงาน กปร. (2542) กล่าวว่า ผลจากการพัฒนาของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ที่มีการพลิกฟื้นแผ่นดินที่เคยแห้งแล้ง ขาดความอุดมสมบูรณ์ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ให้กลายเป็นผืนดินที่อุดมด้วยทรัพยากรชีวภาพที่หลากหลายและพร้อมด้วยคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สมดังปณิธานที่ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ เปรียบเสมือน พิพิธภัณฑธรรมชาติที่มีชีวิต และเป็นแม่แบบของการพัฒนาอีสานอย่างแท้จริงจากการศึกษา ดูงานของเกษตรกรและผู้สนใจปีละหลายพันคน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของความสามารถในการพึ่งตนเองได้

คำขอบคุณ

ขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงาน กรมชลประทาน และกรมวิชาการเกษตร ที่อำนวยความสะดวกในการปฏิบัติงานในพื้นที่ให้ประสบผลสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2542. ประวัติศาสตร์ ศูนย์ศึกษาการพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. สำนักงาน กปร., กรุงเทพฯ.
สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. 2553. 19 ผลสำเร็จที่โดดเด่นของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ. สำนักงาน กปร., กรุงเทพฯ.